

Európai levél

A megmosdatott szibillák

Befejeződött a nagy mű: letisztították a vatikáni Sixtus-kápolna Michelangelo festette mennyezet-freskóit. Nem restaurálták, hanem lepuccolták. Szakszerűbben: eltávolították a kép felületéről az évszázadok során ráakódott koromréteget, amellyel a gyertyák és a fáklyák füstje borította be.

A vállalkozást, amelyet főként japán pénzekkel finanszíroztak, az ilyenkor szokásos kiegészítő rendezvények kísérték. Megnyílt egy kiállítás, vaskos katalógus jelent meg az esemény alkalmából, és természetesen mindenhol lehetett hallani és olvasni róla Róma- (és Itália-) szerte. Korunk (képző-)művészeti életének hovatovább rendszeres tartozéka a szenzáció. Egy festőt, egy korszakot vagy épületet valamely apropó folytán felkapnak, és akkor az menthetetlenül divatossá válik. Kiállítására a világ minden pontjáról összegyűjtik a múzeumokba és magángyűjteményekbe szétszóródott műveket, nem takarékoskodnak a pazar külsőségekkel, a monumentális méretekkel és a drága anyagokkal. Enciklopédikus igényű katalógust adnak ki, és bámulatos találékonysággal törekszenek az eseményt feledhetetlenné és személyessé tenni a különféle, emlékebe megszerezhető holmikkal, a posztertől a nyomatos trikóig. Igaz, hogy a rendezők által így végbevitt kozmikus méretű szervezés megtérül a nem szerényebb méretű látogatás révén, ugyanis a hírverés szinte kötelezővé teszi a megtekintést úgyszólván mindenki számára. A közelmúlt elképesztő tömeges exodust produkált a Van Gogh-kiállítás alkalmából, és aligha tévedünk, ha a Sistina-freskó megfürösztését is ilyen léptékű turista-invázió kiváltójának sejtjük. Természetesen olcsó fogás lenne most az így nyújtott műélvezet színvonalán fanyalogni; az mindenesetre bizonyos, hogy az e célból szervezett társasutazásoknak még mindig több közük van a kultúrához, mint a városnézésnek álcázott bevásárló-utazásoknak.

Mondják egyes művészettörténészek, hogy Michelangelo nem volt nagy kolorista, vagyis festészetében a szín nem kapott kitün-

tett szerepet. Tolnay Károly megvédi a művészt e váddal szemben, mondván, hogy az ő esetében a színhasználat új technikája érvényesült, és a hatást nem a *chiaroscuro* drámai kezelésével, hanem a színtónusok helyi értékével érte el. A Sistina-freskóról írt elemzésében azonban mégis szinte alig tér ki a színhasználat kérdésére, és közvetve sejteti, hogy a kompozíció drámai erejét a formák, a gesztusok és az ikonográfiailag kódolt jelentés képviselik, amelyeknek a szín alá való rendezve. Az egész kompozíciónak – Michelangelo akkori szemléletének megfelelően – inkább nyomott és drámai, semmint derűs hangulata van. Tolnay a színekről szólva azok „éteri tisztasága” mellett „tompított világosságuk”-ról és az „összhatás egy-színűségé”-ről beszél. Nem lehet vitatni, hogy ezek a tónusok, amelyeket Tolnay látott, már nem azok voltak, amelyeket Michelangelo eredetileg festett. Egyrészt mivel azóta többször restaurálták, először mindjárt 1566 és ’72 között. Másrészt a kápolnában gyertyával és más, kormozó alkalmatossággal világítottak egészen a villanyvilágítás bevezetéséig, sőt azután is. Mindez azt jelenti, hogy az utóknak fokozatosan alakult ki egy Sistina-képe, amelyet autentikus Michelangelo-műnek tekintett. Ennek színét a michelangelói látomás igazi kifejezőeszközének tekintette. Elképzelhető, hogy a gyertyaláng okozta kormozódás bele volt számítva a végleges tónus kialakulásába, mint a klasszikus görög templom homlokzatának enyhe előre-döntése a megfelelő látvány érdekében? Ki tudja? Hiszen Michelangelo maga is fáklyával és gyertyákkal világított a négy év során, amíg a nagy művön dolgozott. Ami viszont nem lehetett „bekalkulálva”, az a napi több ezer látogató, akik – ha ugyan nem is kormoznak, mint a pápai misék gyertyái – lehetetlünkkel, mozgásukkal párát és port bizonyosan „juttatnak” a megcsodált remekmű felületére. És éppen ennek következtében változott meg a kép „számkra-valósága”.

Az valószínűleg igaz, hogy a kutatás sokat nyert ezzel a letisztítási munkával. Egyrészt új részletek derültek ki magának a Kápolnának az építéstörténetéről, aminek következtében eddig általánosan elfogadott nézeteket kellett ártértékelni. Másfelől azzal, hogy felépítettek egy állványzatot, az egykori technikai problémákkal találták szembe magukat a kései utódok. A munkálatokkal párhuzamosan végzett vizsgálatok révén meg lehetett válaszolni sok, eddig nyitva hagyott kérdést (pl. azt, hogy milyen volt tulajdonképpen az egykori állványzat, milyen pozitúrában dolgozott egykor Michelangelo, állva vagy fekvé stb.), de számos kérdésre továbbra sem sikerült választ

adni (a képek készítésének pontos kronológiája és hasonló). Ezek minden bizonnyal felbecsülhetetlen értékű tudományos eredmények, amelyekről több napon át cseréltek eszmét a – sajnos szigorúan zártkörű – szakmai tanácskozás résztvevői, és amelyeket remélhetőleg hamarosan közzétesznek a valamivel szélesebb körű érdeklődők számára is. Mellesleg, a konferencia arra is rávilágított, mennyire sok bizonytalanság uralkodik még egy ilyen „agyonkutatott” főmű esetében is, mint amilyen a Sistina-mennyezet freskó-ciklusa.

Milyenek most a színek? Világosak, de nem élénkek. Hasonlítanak az Uffizi-ban lévő Szent Család (*Tondo Doni*) színvilágához (Tolnay a két mű színhasználati technikáját egy újítás megvalósításaként értékeli). Csak hát szokatlanok. Idegenné tesznek egy jó ismerőst. Kaptunk egy új képet, és elvesztettünk egy régit, egy meghitten szeretettet. Amit eddig a személyes élmény vagy a reprodukció útján megismertünk, olyannak ismertünk, és a magunkénak tudtunk, az most nincs többé. Van helyette egy másik, amely már sohasem lesz olyan, mint amilyen az a másik volt. És mert ma kevesebb gyertyát használnak, azt az idő alkotta kormot-patinát, mesterséges *sfumaturá*-t már úgysem tudjuk kívánni, ha valaha újra képződik is. A látogatók új generációját már ezt az új képet-fogják megismerni, megszokni, magukénak érezni. Márpedig ezek az új generációk mohón igyekeznek megszerezni maguknak az élményt. A tömegek továbbra is áramlanak a Kápolnába, és ha eddig is ez volt a vatikáni múkin-csek legnépszerűbbike, akkor most szinte a látogatás egyetlen és kizárólagos motivációjává vált. Már nem csupán a Vatikánba menésnek, hanem a Rómába menésnek is legfőbb kiváltó oka lett. Jönnek és egyre jönnek a fényképezőgépes csoportok, hogy égneek emelt tekintettel számbavegyék a gigászokat és a Genézis eseményeit, amelyeket most már látnak, minden részletében, miután eltűntek immár az eddigi „zavaró” félhomályok. Örülhetnek a zavartalan látványnak, a steril tónusoknak. A kérdés pusztán az, hogy azonos-e vajon ez az élmény azzal a tavalyival vagy tavaly előttivel.

És ha egyszer meg is szokjuk majd az új látványt, közben fel kell készülnünk a további lepucolási munkák nyomán születő új élményekre. Már hozzáláttak az *Utolsó Ítélet* falának beállványozásához...